

หนี้สินกับการบริโภค
Debt and Consumption

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข*
Rungnapa Yanyongkasemsuk

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จ.ชลบุรี

บทคัดย่อ

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและวัฒนธรรมการบริโภคทำให้ผู้คนมีโอกาสและทางเลือกมากขึ้น โดยเฉพาะการซื้อสินค้าและบริการ แต่โอกาสและทางเลือกเหล่านั้นกลับถูกรอบงำจากผู้ผลิตจำนวนน้อยราย การแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ การตลาด การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จึงดูเหมือนว่าผู้บริโภคมีทางเลือกและได้สินค้าและบริการที่ดีที่สุดและถูกที่สุด ผู้บริโภคซึ่งมีภาระทางการเงินอยู่แล้วจึงตกอยู่ในกระแสของวัฒนธรรมการบริโภคที่ต้องจ่ายมากขึ้นทั้ง ๆ ที่เกินความสามารถที่จะจ่ายได้ ประกอบกับสังคมที่มีค่านิยมแบบวัตถุนิยมที่กระตุ้นให้ต้องบริโภคมากขึ้น นำไปสู่สภาวะความเป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ผู้ที่เป็นหนี้หลายรายก็เป็นหนี้นอกระบบและจึงไปเป็นหนี้ในระบบ เพราะไม่สามารถจัดการกับดอกเบี้ยและเงินต้นได้ บางคนก็เป็นหนี้ในระบบหลายสถาบันการเงิน บุคคลจากบางอาชีพที่ได้รับการยอมรับจากสังคมสามารถกู้จากสถาบันทางการเงินได้ง่าย และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก พนักงานธนาคารยังเข้ามานำเสนอถึงข้อเสนอต่างๆ และรายละเอียดของการกู้ถึงที่ทำงาน สภาพการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้เป็นหนี้จึงยังคงตกอยู่ในสภาวะของการเป็นหนี้ซ้ำซากและวนเวียนอยู่ในวงจรนี้อย่างไม่มีทางออก บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสภาพของปัญหาการบริโภคของกลุ่มคนโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก

คำสำคัญ : หนี้, วัฒนธรรมผู้บริโภค, การบริโภคนิยม, ครู

Abstract

In capitalist economy and consumer culture, people have more opportunities and choices especially on buying goods and services. Hence, those opportunities and choices are dominated by a small number of manufacturers, imperfect competition, marketing, advertising and public relations. It seems like consumers have the best products and services at the cheapest price. Consumers who have already had the financial burden fall on the consumer culture that they have to pay more in spite of they cannot afford them. In addition, the society of materialistic values which urged people to consume more leads them to the state of indebtedness in both formal and informal. Many debtors were being in debt the informal debt first and then they were in debt the formal debt because they could not handle their interest and principal of loan. Some of debtors were in debt with several financial institutions. Moreover, people from some occupations are accepted by society can raise a loan easily. For customer convenience, bank clerks come to give many offers and loan details at the work places. In these situations, debtors remain in the state of indebtedness repetitiously with no way out. This article aims to present the state of debt of teachers by means of in-depth interview.

Keywords: Debt, Consumer Culture, Consumerism, Teacher

บทนำ

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วด้วยเศรษฐกิจเสรีที่อุปสรรคในการค้าการลงทุนถูกลดทอนหรือทำให้หายไปจากการมีข้อตกลงระหว่างประเทศและกติการะหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมการค้าเสรี หรือก็คือ การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ผู้ที่มีทุนมากกว่าจะได้เปรียบ โดยเฉพาะทุนใหญ่ระดับโลก บรรษัทข้ามชาติที่มีเครือข่ายการค้าการลงทุน ในขณะที่ผู้บริโภคที่เข้าใจว่าตนเองคือผู้ที่ได้ประโยชน์มากที่สุดจากการแข่งขันทางการค้าและการแข่งขันด้านราคา อันเนื่องจากการมีสิทธิในการเลือกสินค้าที่ดีที่สุด ราคาถูกที่สุด หรือสมเหตุสมผลมากที่สุด แต่ในความเป็นจริงปัญหาของสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจ ได้พาสังคมไปสู่สังคมที่เน้นการบริโภค หรือก็คือสังคมบริโภคนิยม ที่การบริโภคก็มีปัญหาในตัวเอง และผู้บริโภคไม่ได้มีอำนาจอย่างแท้จริง (Sulkunen, 2009, p. 100) ขณะเดียวกันปัญหาสังคม ครอบครัวยุคใหม่ ชีวิตส่วนตัว ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความมั่นคงในชีวิต ฯลฯ เหล่านี้คือปัญหาสังคมที่แฝงมาพร้อมกับการบริโภคที่เพิ่มมากขึ้นจนนำไปสู่สภาวะการเป็นหนี้ ประกอบกับผู้คนในสังคมไทยมีค่านิยมในการใช้ของหรู ของมีเยื่อ โดยเชื่อว่าจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยกระดับและฐานะทางสังคมของตนเองไปสู่ความเป็นชนชั้นกลางได้ สภาวะความเป็นหนี้จึงเกิดขึ้นด้วยความเชื่อว่าเป็นความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับการอยู่ในสังคมปัจจุบัน (Porter, 2012)

การกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม การกระตุ้นการใช้จ่าย การปล่อยเงินกู้และสินเชื่อของธนาคาร วัฒนธรรมการบริโภค บวกกับค่านิยมในการบริโภคของหรู มีเยื่อหรือที่เรียกว่าของแบรนด์เนม กลายเป็นกับดักในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่รัฐร่วมสร้าง ภาคเอกชนร่วมสนับสนุน และผู้บริโภคเต็มใจที่จะลงไปอยู่กับดักนั้น ด้วยการคิดว่าการบริโภคคือสิ่งแสดงออกซึ่งอำนาจของตนเอง ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเหนือกว่าคนอื่น ๆ และยังเป็นการทำให้ตนเองแตกต่างจากคนอื่น ๆ อย่างโดดเด่น ในขณะที่เบื้องหลังของกับดักการบริโภคนี้ คือ การเป็นหนี้จากการที่มีอำนาจในการใช้จ่าย ในบทความนี้จึงต้องการ

นำเสนอภาพของการเป็นหนี้จากการสัมภาษณ์ผู้คนที่ติดอยู่ในกับดักของการบริโภค โดยรู้ตัวและเต็มใจ

การบริโภคกับกับดักการเป็นหนี้

ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีในปัจจุบันที่กลุ่มทุนโดยเฉพาะทุนข้ามชาติได้เข้ามามีบทบาทในตลาดการบริโภคในประเทศต่าง ๆ ผ่านระบบการค้าเสรีที่ไม่ได้ทำให้เกิดการแข่งขันอย่างแท้จริงตามหลักการของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หากแต่เป็นการผูกขาดภายใต้วาทกรรมของโอกาส และการแข่งขัน ผนวกกับหน่วยงานและมาตรการการค้าระหว่างประเทศได้กำหนดแนวทางที่เป็นการขจัดอุปสรรคเพื่อสนับสนุนการค้าและทุนเสรี อันเป็นผลให้ทุนขนาดใหญ่สามารถดำรงอยู่ในตลาดได้อย่างมั่นคงและขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ทุนขนาดเล็กที่ไม่สามารถแข่งขันกับทุนขนาดใหญ่ได้ ต้องทยอยออกจากตลาดการแข่งขันเสรี หากพิจารณาแนวทางของเศรษฐกิจโลกไม่ว่าจะเป็นระดับโลก ภูมิภาค ทวีภาคี หรือระดับประเทศ พบว่าประเทศโลกตะวันตกที่ขนานนามตัวเองว่าเป็นประเทศโลกที่หนึ่งได้ใช้ทั้งมาตรการสนับสนุนและมาตรการคว่ำบาตรเพื่อเป็นการส่งสัญญาณให้ทุกประเทศในโลกดำเนินการตามวาทกรรมการค้าเสรี ที่ชัดเจนมาตั้งแต่การประกาศระเบียบโลกใหม่ที่เชื่อมโยงกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นเครื่องมือให้ประเทศยุโรปตะวันตกและทุนขนาดใหญ่ของกลุ่มประเทศเหล่านั้นสามารถเข้ามาแทรกแซงตลาดภายในประเทศได้อย่างชอบธรรม

กล่าวสำหรับประเทศไทย การตอบรับแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และการลงทุนของต่างชาติที่ถูกพิจารณาเป็นเรื่องของตัวเลขความเติบโตของประเทศจากเงินลงทุนของต่างชาติ ส่งผลให้รัฐบาลเปิดรับการเข้ามาของกลุ่มทุนต่าง ๆ ทั้งการเข้ามาตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริษัทข้ามชาติต่างๆ สำหรับประชาชนไทยในฐานะที่เป็นผู้บริโภคจะคุ้นเคยกับการเติบโตของทุนต่างชาติรวมทั้งทุนไทย ในรูปของห้างสรรพสินค้า ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ สาขาของร้านสะดวกซื้อ ร้านอาหาร และสินค้าอุปโภคบริโภคจำนวนมาก จำนวนของห้างสรรพสินค้า ร้านค้า และสินค้าที่เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในกรุงเทพและตามหัวเมืองใหญ่ในแต่ละ

ภูมิภาค ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการบริโภคและการใช้จ่ายเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมการบริโภคที่ไม่จำเป็นอันนำไปสู่การสร้างหนี้ด้วยอีกด้วย ทั้งนี้พบว่าทั้งระบบเศรษฐกิจและรัฐบาลต่างมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างการบริโภคอันนำไปสู่การเป็นหนี้มากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ ตามห้างสรรพสินค้าหรือไฮเปอร์มาร์เก็ตจะมีพนักงานธนาคารหรือพนักงานบัตรเครดิตมาติดตั้งจุดบริการ เพื่อสอบถาม ให้ข้อมูล พร้อมทั้งชักชวนผู้บริโภคให้ทำบัตรเครดิต บัตรกดเงินสด บัตรผ่อนสินค้า โดยการครอบครองบัตรเหล่านี้จะทำให้การตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคง่ายขึ้น อีกทั้งในการสมัครและการใช้บริการครั้งแรกยังมีของกำนัลล่อใจ ฟรีค่าธรรมเนียม ผ่อนศูนย์เปอร์เซ็นต์ในบางรายการสินค้า ผ่อนดอกเบี้ยต่ำ ฯลฯ ผู้บริโภคที่มีความจำเป็นต้องจับจ่ายซื้อสินค้าต่างๆ อยู่แล้ว จึงตัดสินใจไม่ยากนักในการทำบัตรต่างๆ โดยหากผู้บริโภคมีการผ่อนสินค้าก็จะต้องเสียดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมมากมาย อาจมีอยู่บ้างที่ผู้บริโภคที่มีวินัยทางการเงิน ก็จะพยายามจัดการรายการค้างชำระโดยไม่ให้เสียดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียม หรือเสียน้อยที่สุด แต่ก็พบเป็นจำนวนไม่น้อยที่เป็นหนี้บัตรเครดิต นอกจากการเสนอการทำบัตรเครดิตในห้างสรรพสินค้าแล้ว สถานที่ราชการหรือบริษัทเอกชนในหลายๆ แห่งจะพบพนักงานธนาคารเข้าไปเสนอการทำบัตรเครดิต หรือการเสนอสินเชื่อส่วนบุคคล (ยังไม่เน้นบรรณาการโทรศัพท์ นำเสนอสินเชื่อบุคคลหรือการทำบัตรเครดิต) ที่พยายามชักจูงใจหากทำในเวลาที่กำหนดจะได้รับของแถมและการยกเว้นค่าธรรมเนียม

ในส่วนของรัฐบาลเองก็พบว่า รัฐบาลชุดปัจจุบัน (คสช.) ได้พยายามเพิ่มตัวเลข GDP ด้วยการมาตรการต่างๆ เพื่อแรงจูงใจในการซื้อสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นการเพิ่มอำนาจการจับจ่ายให้กับผู้บริโภคและทำให้ดูเหมือนว่าการจับจ่ายนั้นมีความจำเป็นและสมเหตุสมผล เช่น มาตรการกระตุ้นการใช้จ่ายเมื่อปี 2557-2559 ด้วยการที่รัฐบาลออกมาตรการทางภาษีเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในประเทศไม่เกิน 15,000 บาท มาตรการลดหย่อนภาษีจากการซื้อสินค้าและบริการ 15,000 บาท การเพิ่มวันหยุดยาวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในประเทศและเป็นการกระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชน หรือแนวโน้มที่จะมีมาตรการกระตุ้นการใช้จ่ายช่วงสงกรานต์ทั้งค่าน้ำดื่มและการท่องเที่ยวในประเทศ ในปี 2559 ด้วยมาตรการทาง

ภาษีเช่นเดียวกับที่เคยใช้เมื่อปี 2557 และ 2558 และการแจกเงินให้กับข้าราชการ
ระดับล่างและระดับกลางที่ไม่มีเงินประจำตำแหน่งคนละประมาณ 1,000 บาท

มาตรการต่างๆ ข้างต้น หากพิจารณาตามหลักเศรษฐศาสตร์ การบริโภค
ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นถึงสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ และการเติบโต
ของตัวเลข GDP ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ
ด้านเศรษฐกิจ และความสำเร็จของรัฐบาลที่วัดจากตัวเลข ที่สะท้อนการขับเคลื่อน
ทางเศรษฐกิจ แต่ปัญหาของมาตรการเหล่านี้คือ รัฐบาลไม่เคยกลับมาพิจารณา
ประเด็นทางสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของผู้บริโภค ให้ความสำคัญเพียง
ตัวเลขการเติบโตของการบริโภค และตีความว่าเป็นการแสดงถึงการเคลื่อนไหวทาง
เศรษฐกิจ หรือการลงทุน แต่ไม่ได้พิจารณาการบริโภคที่เกินกว่าความจำเป็นใน
ภาพรวมในตลาดบริโภค ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเป็นจำนวน
มาก การตลาดเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักและเป็นการสื่อสาร
กับผู้บริโภคเพื่อให้รับรู้ถึงสรรพคุณและคุณค่าของสินค้านั้น ๆ ไปในตัว โดยสินค้า
จะมีการกำหนดเป้าหมายหรือกลุ่มลูกค้าไว้เพื่อทำการสื่อสารให้เหมาะสมและตรง
กับกลุ่มลูกค้าให้มากที่สุด เพื่อนำไปสู่การเติบโตของยอดขายในเชิงปริมาณ เมื่อยอด
ขายเพิ่มขึ้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่รับประกันคุณภาพของสินค้าไปโดยอัตโนมัติ
การตลาดตลาดปัจจุบันไม่ได้ใช้กลยุทธ์แบบตัวต่อตัวแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้
อีเมลมาร์เก็ตติ้งเพื่อให้ข้อมูลสินค้าและโปรโมชั่นดังเห็นได้จากการมีหลากหลาย
สินค้าที่นำเสนอส่วนลด ผลิตภัณฑ์ออกใหม่ผ่านทางอีเมล การสร้างเว็บเพจ หรือ
หน้าเฟซบุ๊คเพื่อเป็นอีกช่องทางการจำหน่ายและส่งเสริมการตลาด สำหรับช่องทาง
อีเมลและหน้าเฟซบุ๊คเป็นช่องทางที่มุ่งไปกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นวัยรุ่นและวัยทำงาน
เนื่องจากต้องมีการใช้อีเมล และมีการใช้เฟซบุ๊คกันเป็นปกติอยู่แล้ว รวมทั้งการ
โฆษณาผ่านโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์

การนำเสนอสินค้าผ่านช่องทางต่าง ๆ และผ่านวิธีการตลาดดังกล่าว
ข้างต้น ถือเป็นต้นทุนที่ถูกบวกเข้าไปในราคาของสินค้าแล้ว และเมื่อผู้บริโภคติดกับ
ดักการบริโภค ผู้บริโภคก็จะซื้อสินค้ามากขึ้น โดยไม่ได้คิดคำนวณอย่างเป็นเหตุเป็น
ผลอย่างแท้จริง แต่คิดคำนวณจากราคาและของแถม ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น

ในสังคมสมัยใหม่ ที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี และทำให้ประชาชนค่อย ๆ เข้าสู่การการมีรสนิยมแบบชนชั้นกลางเมือง เนื่องจากสินค้าได้ผ่านกระบวนการการสร้างมายาคติที่ผู้บริโภคเข้าใจว่าสินค้านั้นเป็นสิ่งที่คู่ควรเหมาะสม หรือที่ใช่ ทั้งที่สินค้านั้นอาจมีราคาสูงเกินกว่าจะจับจ่ายได้ ไม่มีความจำเป็น หรือเกินความจำเป็น (Allen, 2003, Sulkunen, 2009,)

ตัวอย่างของการสร้างมายาคติในตัวสินค้า เช่น มีการโฆษณาป้ายาชักผ้าสำหรับผ้าสีขาว ผ้าสี ผ้ายีนส์ ผ้าสีดำ รวมถึงป้ายาปรับผ้านุ่ม ที่ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าทุกผลิตภัณฑ์ก็เนื่องมาจากมายาคติจากการโฆษณาถึงความแตกต่าง และสะท้อนถึงความรู้และรู้จักเลือกใช้สินค้าให้เหมาะสมของผู้บริโภค หรือผลิตภัณฑ์เพื่อผิวขาวหรือลดเลือนริ้วรอย รวมทั้งไลน์ผลิตภัณฑ์/กลุ่มสินค้า ที่ใช้ดาราราเป็นผู้นำเสนอสินค้าเพื่อดึงดูดและสร้างความน่าเชื่อถือ และกำหนดราคาเพื่อเป็นการกำหนดกลุ่มผู้ใช้ เพราะราคาของสินค้าจะมีตั้งแต่ราคาหลักร้อยบาทไปจนกระทั่ง หลักพันบาท (สินค้ากลุ่มนี้ยังไม่นับรวมสินค้าที่เรียกว่า เคทเตอร์แบรนด์หรือสินค้าที่จุดหรือโตะแยกต่างหากตามแต่ละยี่ห้อในห้างสรรพสินค้า ที่มีราคาตั้งแต่หลักพันจนถึงหลักหมื่นบาท) ฉะนั้น ผู้บริโภคที่เสพสัจญะที่มีสามารถจ่ายค่าสินค้าได้เพียง 100-200 บาท ก็อาจยอมจ่ายในราคา 700-1000 บาท เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าที่มีสัจญะประกอบ เป็นการยกสถานะตนเอง และเพื่อให้สามารถพูดคุยในกลุ่มเพื่อนได้ (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับสัจญะและการถอดสัจญะได้ใน Allen, 2003 และ โรลอง บาร์ตส์, 2551)

การจ้างดารานักแสดงมาเป็นผู้นำเสนอสินค้า การให้ผู้เขียนด้านความงามในบล็อกมานำเสนอสิ่งที่เรียกว่าสินค้าและความรู้เกี่ยวกับสินค้าอย่างละเอียดพร้อมกับการทดสอบสินค้า การโฆษณาประชาสัมพันธ์และการทำการตลาดลด แลก แจก แถม หรือชิงรางวัล ล้วนแต่เป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้บริโภคเชื่อว่าตนเองได้ใช้สินค้าที่ดีที่สุดและถูกที่สุด เพราะมีดารานักแสดงเป็นผู้ยอมใช้ชื่อเสียงของตนเองมาการันตีสินค้านั้นๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีกๆ จนนำไปสู่การบริโภคสินค้าประเภทเดียวกันหลากหลายยี่ห้อจนเกินความจำเป็นและเกินจะบริโภคได้ทัน เช่น ครีมทาผิวขาว ครีมลดเลือนริ้วรอย สบู่ลดรอยดำ อาหารเสริม ฯลฯ ทั้งนี้ยังรวมถึงอำนาจในการ

จับจ่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ที่ผู้บริโภคมีความรู้สึกถึงอำนาจการจับจ่ายที่มากขึ้น เพียงแค่ปลายนิ้ว โดยเฉพาะสินค้าแบรนด์เนมจากต่างประเทศที่ผู้บริโภคอาจสั่งซื้อโดยตรง หรืออาจสั่งซื้อจากผู้ที่น่าเข้ามาขาย ที่ได้กลายเป็นเครื่องมือในการยกสถานะทางสังคมของผู้บริโภคไปในตัว

การซื้อสินค้าคุณภาพดีหรือสินค้าหรูหาแบรนด์เนมทางออนไลน์ทั้งสินค้ามือหนึ่งและมือสอง มีลักษณะของการแสดงออกซึ่งอำนาจ การยกสถานะทางสังคมและรสนิยมในความรู้สึกของผู้ที่จับจ่ายไปพร้อมกัน โดยผู้บริโภคสามารถพิจารณาสินค้าแต่ละชิ้นได้บ่อยและนานตราบเท่าที่ต้องการ ซึ่งแตกต่างจากการเลือกซื้อสินค้าในร้านค้า อีกทั้งไม่ต้องเดินทางไปซื้อสินค้าเอง แต่มีสินค้ามาส่งให้ถึงที่ ซึ่งทำให้ช่องทางการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตและบัตรเดบิตเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือบางทีก็เป็นการชำระเงินปลายทาง สิ่งเหล่านี้เป็นการกระตุ้นการใช้จ่ายและการเติบโตของธุรกิจจริง แต่ก็เป็นปัญหาอย่างมากในสังคมไทยที่เข้าสู่วัฒนธรรมบริโภค โดยเฉพาะค่านิยมที่สังคมให้กับความมั่งคั่ง ความหรูหรา ความมีระดับที่วัดจากวัตถุที่ครอบครอง และบ่อยครั้งที่วัดจากการมีบัตรเครดิตมากมายในกระเป๋า สตางค์ ส่งผลให้ใช้จ่ายมากขึ้นตามไปด้วย โดยไม่รู้วิธีในการทำให้ตนเองไม่เป็นหนี้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัญหาทางสังคมที่อาจต้องใช้การแก้ปัญหาในระยะยาวและโดยรัฐบาลเข้ามาร่วมรับผิดชอบ แต่ที่เป็นปัญหาและยากที่จะแก้ไขคือค่านิยมให้ความสำคัญกับวัตถุที่ค่อย ๆ ฝังรากลึกและไม่มีความพยายามในการแก้ปัญหาจากต้นตอปัญหา แม้รัฐบาลแต่ละชุดพยายามน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ แต่ก็ดูจะหลงลืมไปเมื่อกกล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และผลงานของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ ที่หลีกเลี่ยงแนวคิดเดิมๆ ที่จำกัดแต่เพียงเรื่องตัวเลขไม่พ้น ผลกระทบมหาศาลที่เกิดขึ้นพบว่าตกอยู่กับผู้ที่มีรายได้น้อย ที่ต้องการยกระดับหรือฐานะทางสังคมของตัวเอง หรือถูกครอบงำจากค่านิยมที่สังคมให้ความสำคัญกับวัตถุนั้นเข้าใจว่า การครอบครองวัตถุคือความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นความจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย สังคม หรือเพื่อนฝูงให้ได้ (Harzog. 2013)

การเป็นหนี้ไม่ใช่ภาวะที่พึงปรารถนา เพราะทำให้ผู้ตกเป็นลูกหนี้ต้องหาเงินมาจ่ายคืนเจ้าหนี้ อาจเป็นงวดหรือเป็นก้อนตามแต่จะตกลงกัน แต่โดยปกติมักจะเป็นงวด ๆ โดยแต่ละงวดจะมีทั้งเงินต้นที่ผ่อนและดอกเบี้ย ซึ่งทำให้เป็นภาระอย่างมาก ในกรณีที่เกิดหนี้เกิดจากความจำเป็น เช่น ค่าเทอม ค่าบ้าน ฯลฯ อาจไม่ใช่สิ่งที่น่ากังวลมาเท่ากับหนี้ที่เกิดจากภาวะการเสพติดการบริโภคและการมีค่านิยมที่ผิดเพี้ยนไปด้วยเข้าใจว่าการบริโภคจะช่วยปรับเปลี่ยนสถานะทางสังคมได้ ฉะนั้น คนในทุกอาชีพสามารถเป็นหนี้ได้ แต่ที่จะเป็นปัญหาอย่างมากคือผู้ที่มีรายได้น้อย (Gallucci, 2015)

อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะนำเสนอภาพการเป็นหนี้ของ ที่มาของการเป็นหนี้ และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเป็นหนี้ ของบุคลากรทางการศึกษาที่พบว่าประสบปัญหาการเป็นหนี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการ และเป็นการสัมภาษณ์แบบตามสะดวก เนื่องจากการเป็นหนี้เป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวในความรู้สึกของผู้ที่ตกเป็นหนี้ จึงจำเป็นต้องให้ผู้ให้สัมภาษณ์เต็มใจและสะดวกใจที่จะพูดคุย ซึ่งการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการจะช่วยให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลาย ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะแจ้งให้ผู้สัมภาษณ์ทุกท่านทราบว่า จะไม่มีการเปิดเผยชื่อชื่อและนามสกุลโดยเด็ดขาด โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรทางการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นบุคลากรในพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ได้ทำการสัมภาษณ์เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถเปิดเผยสภาวะความเป็นหนี้รวมทั้งความคิดเห็นต่างๆ ของตนเองออกมาได้อย่างสบายใจมากที่สุด และจะนำเสนอในบางมิติเท่านั้น และไม่ได้เหมารวมว่าบุคลากรทางการศึกษาจะต้องเป็นหนี้ และตกอยู่ในกระแสของวัฒนธรรมการบริโภคทุกคน

ครูกับภาวะการเป็นหนี้

จากการนำเสนอตามสื่อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า อาชีพครูเป็นอาชีพหนึ่งที่ประสบกับปัญหาการเป็นหนี้ ที่ทุกรัฐบาลได้พยายามเข้ามาร่วมแก้ปัญหาหนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนเจ้าหนี้ การลดอัตราดอกเบี้ย ฯลฯ โดยครูมัก

เงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมไปถึงกู้จากธนาคาร กู้นอกระบบ รวมทั้งหนี้จาก บัตรเครดิต กล่าวสำหรับการเป็นหนี้ของครูในปัจจุบันพบว่ามีลักษณะของหนี้ที่ไม่ ก่อให้เกิดรายได้ทั้งเงินกู้สหกรณ์และเงินกู้จากธนาคาร กล่าวคือ การกู้ในระบบ สหกรณ์ครู (สิริลยา จิตอุดมวัฒนา, ม.ป.ป.) เป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ 942.13 ล้านบาท โดยครูที่กู้เงินจากสหกรณ์ร้อยละ 29.69 กู้ไปชำระหนี้สินเดิมในสหกรณ์ และหนี้สินภายนอก ร้อยละ 13.43 นำไปใช้เพื่อการก่อสร้างและปรับปรุงที่อยู่ อาศัย ร้อยละ 14.38 นำไปซื้อบ้านพร้อมที่ดิน ยานพาหนะ และอื่น ๆ ร้อยละ 9.81 นำไปใช้จ่ายในครอบครัว ในส่วนของการกู้เงินจากธนาคารเช่นธนาคารออมสิน ครูที่กู้ยืมเงินจากธนาคารออมสิน จากโครงการสวัสดิการการเงินกู้เพื่อการ ฌาปนกิจสงเคราะห์ช่วยเพื่อครูและบุคลากรทางการศึกษา (ช.ค.พ.) และสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้ แจกธนาคารออมสิน ไม่อนุญาตให้หักเงินจากกองทุนเงินสนับสนุนพิเศษและ ส่งเสริมความมั่นคงตามโครงการสวัสดิการการเงินกู้ของช.ค.พ. ทำให้ครูมีหนี้ค้างชำระ 64,197 ราย เป็นจำนวนเงิน 5,388 ล้านบาท ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2558 ซึ่งหาก พิจารณาการกู้ยืมเงิน วรรณาภรณ์ สามโกเศศ กล่าวว่า มีการอำนวยความสะดวก ให้กับครู เช่น สามารถกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์ครู ซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่ที่ครู บรรจุ (ธเนศน์ นุ่มมัน, ม.ป.ป.) ทั้งการกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ เงินกู้สามัญ เพื่อส่งเสริมการศึกษา เลื่อนวิทยฐานะ และโครงการสวัสดิการอื่น เงินกู้สามัญเพื่อ วางแผนชีวิต เงินกู้พิเศษ (สหกรณ์ออมทรัพย์ครูจังหวัดนครราชสีมา จำกัด, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ธนาคารเองก็อำนวยความสะดวกให้กับครูอย่างมากในการให้กู้เงิน ทั้ง การมาให้บริการถึงที่ทำงาน การนำเสนอเงินกู้หลากหลายรูปแบบ เนื่องจากครูเป็น อาชีพที่มีความมั่นคง มีรายได้ที่แน่นอน และเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นที่เคารพนับ ถือของบุคคลทั่วไป

“กู้อกับสหกรณ์ครูนี้แหละ ที่เดียว กูมาซื้อบ้าน เป็นบ้านทาวน
เฮ้าส์...แค่นี้ก็ผ่อนจ่ายหลายสิบปี...มันจำเป็น” (พิศมัย, 2558)

หรือ

“กูสหกรณ์ด้วย กับธนาคารก็ด้วย...เพราะน้องเค้ามาสอบถาม
ถึงที่ ตอนแรกก็ลังเลว่าจะกูดี ไม่กูดี เราเองก็อยากได้เงินก้อนพอดี...น้อง

ค่าน้ำรักันนะ พุดจาเพราะแล้วก่ออำนวยความสะดวกเรื่องเอกสารให้ดี”
(สมจิต, 2558)

แม้เงินเดือนครูจะมีการปรับเพิ่มในช่วงสองถึงสามปีที่ผ่านมา แต่ก็ไม่ได้
ทำให้การเป็นหนี้ลดน้อยลง

“เงินเดือนเพิ่มขึ้นก็จริง ก็หายใจคล่องขึ้นหน่อย แต่ก็ไม่ได้
มากมายอะไร ภาระเราก็เยอะ ไหนจะครอบครัว บางทีเด็กทำกิจกรรม
เราก็ต้องควักเองบ้าง บ้านรถเราก็ต้องมี ก็เลยต้องกู้ เงินเดือนเท่านั้นจะไป
พออะไร” (ฉัตรแก้ว, 2558)

“เงินเดือนเพิ่มขึ้นเท่าไร ก็ไม่เท่าเอกชนหรอก ที่กู้ก็เพราะกู้
มาจ่ายค่าเทอมลูกกับค่ารถ บ้านมีอยู่แล้วก็สบายไป อยากให้เค้าเรียนที่ดี
ๆ อยากให้เค้าสบาย ไปไหนมาไหนไม่อายเพื่อน เราเองก็สบายไม่ต้องรอร
รถเมล์บางสองแถวบ้าง เอาจริง ๆ เราก็อายเด็กนักเรียนนะ ตัวเราเอง
ไม่ได้คิดอะไรหรอก แต่เราก็กลัวลูกจะอาย” (สมจิต, 2558)

หรือ

“ที่กูก็มีทั้งความจำเป็น ทั้งไม่พอใช้... กูหลายธนาคาร เค้า
เสนอโปรดี ๆ ดอกเบี้ยก็พอสู้ไหว” (สมนึก, 2558)

“ครูเงินเดือนเยอะนะ ไม่ใช่ไม่เยอะ รัฐเค้าก็ช่วยก็ปรับกันมา
หลายรอบ แต่ถ้ายังใช้จ่ายกันอย่างนี้ ค่านิยมผิดๆ กันอย่างนี้ ก็ยังเป็นหนี้
ต่อไป เพราะพอมีเงินเยอะ มือก็เติบไป” (เทพา, 2559)

ทั้งนี้ไม่ใช่ครูทุกคนจะเป็นหนี้ แต่ก็รับรู้ถึงสภาวะความเป็นหนี้ของผู้ร่วม

อาชีพ

“ครูกับหนี้เป็นของคู่กันมาตั้งนานแล้ว เป็นปัญหาเก่าแก่ ตอน
ป่ายังทำงานทั้งโรงเรียนมีปากกับครูที่โรงเรียนอีกสองคนที่ไม่เป็นหนี้
นอกนั้นเป็นหนี้หมด” (เทพา, 2559)

“เราไม่เป็นหนี้ใครหรอก มีเท่านี้ก็กินเท่านี้ นี่ก็โชคดีโรงเรียน
อยู่ใกล้บ้านได้ทำงานใกล้บ้าน แล้วบ้านเป็นสวน เก็บกินได้ตลอด แต่ตัว
จะดำบ้าง...ไม่ใช่หรอกผิวขาว เอาเนียนดีกว่า...รู้หลายคนเลยเป็นหนี้
เหมือนเค้าวางไม่ได้แน่ะ ต้องมีโน่นมีนี่ นี่ก็โดนค่อนข้างแคะว่าไม่มีอะไร แต่
เราไม่สนใจ...ยังนึกเลย ถ้าเค้าไปทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ นี่จะขนาดไหน”
(วนิดา, 2558)

หรือ

“ที่อื่นเป็นยังไงไม่รู้หรอก เราทำงานแถวบ้าน เราเป็นคนที่นี่ ไม่
มีหรอกรถยนต์ มีแต่รถเครื่อง ที่โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ครูยังไม่
พอเลย งานเราก็กะ...ไม่เป็นหรอกหนี้...ที่นั่นมันไกล พนักงานธนาคาร
เค้าไม่มาหรอก” (นิคหนอย, 2558)

อย่างไรก็ตาม การใช้จ่ายที่มากขึ้นของครูก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรี
และความมีเกียรติแห่งอาชีพ ที่ถูกคาดหวังจากสังคมและพ่อแม่ผู้ปกครอง
โดยเฉพาะโรงเรียนในเมือง

“ตอนเข้ามาทำงานแรก ๆ เราก็แต่งตัวธรรมดาเนี่ยแหละ แต่
โรงเรียนนี้มีแต่ลูกคนรวย พ่อแม่ก็รวย เด็กใช้ของแต่ละอย่าง เราอายุเลย
พ่อแม่ก็ขับรถมารับมาส่งลูก ซัมเมอร์ก็ไปเมืองนอก แล้วตอนเช้า ๆ เย็น
ๆ เราก็ต้องเจอผู้ปกครอง แต่งตัวธรรมดา ใช้ของธรรมดา มันไม่ได้ อยู่ไป
เราต้องรู้ หรือคิดไปเองก็ไม่รู้ว่าเค้าดูถูกว่าแต่งตัวแบบนี้ จะมาสอนลูก
เค้า...เลยต้องไปถอยทุกอย่างมาใหม่ เสื้อผ้า รองเท้า รถ ฝ้านี้ก็ใหม่เทียม
แต่เหมือนไหนจริงนะ...นี่ก็ตัดที่ร้านประจำ ราคาจะได้ย่อมลงมานิด
กระเป๋านี้หลายบาทนะ แต่ใบเดียวพอ ครูบางคนนี่หลายใบ รถนี้ก็ผ่อน

มาได้ดีกว่าละ...ถ้าวันที่มีงานก็ต้องไปเข้าร้านทำผม...มันต้องแต่งตัวให้ดี พ่อแม่เค้าจะได้เชื่อถือ พูดอะไรไปจะได้ดูดี มีน้ำหนักร นี่เรื่องจริงนะ...มันมั่นใจขึ้นนะ” (อรุณ, 2558)

“เดี๋ยวนี้มันเป็นแบบนี้จริง ๆ ดีที่พี่แก่แล้ว เลยไม่ต้องไปแข่งกับใคร แต่ก็แล้วแต่ใครจะเอามาเป็นสาระนะ พี่คิดว่าถ้าเราสอนดี ๆ พ่อแม่ผู้ปกครองเค้าต้องถามจากลูกเค้า ไม่ต้องไปฟังเครื่องแต่งตัวมากมายหรอก” (สมหมาย, 2558)

“หลายคนก็เห็น มันจมน้ำลงนะ ยิ่งพอมมาเป็นครู มันมีอะไรอะ มันมีเกียรติ มันมีอะไรอยู่บนบ่าที่ทำให้ต้องไปกู้ เพราะตัวเองต้องดูดี แล้วเวลาอยู่กับเด็กนักเรียนกับผู้ปกครอง มันไม่ได้ไง แต่ทำไมเคยสนใจเรื่องพวกนั้น เราารู้ตัวว่าเรามีหน้าที่อะไร” (เทพา, 2559)

หรือ

“เคยคิดจะก๊วไปขายของนะ จะได้มีรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง ภาระเยอะ อยากขายเสื้อผ้าตามตลาดนัด เราชอบแต่งตัว เรารู้เทรนด์ จริงๆ เคยคิดจะขายน้ำชาขลุกขึ้นแถวโรงเรียนแต่ความเป็นครู มันต้องได้รับการเคารพ จะไปเป็นแม่ค้า ให้เด็กให้พ่อแม่เค้ามาเจอก็ไม่ใช่เรื่อง...พอไม่พอใช้ ก็เลยต้องก๊ว” (เกษร, 2558)

ทั้งนี้วัฒนธรรมการบริโภครวมทั้งบริบททางสังคมของความเป็นครูที่อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติ ได้รับการเคารพ นับหน้าถือตา เป็นสิ่งที่ครูได้รับรู้ และได้สร้างสำนึกบางประการ อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนค่านิยมในการบริโภคอย่างมาก และในบางกรณีก็ทำให้เข้าสู่ภาวะของความเป็นหนี้ด้วย

“วันเสาร์อาทิตย์ที่เด็กมีกิจกรรม บางครั้งเราก็ต้องมา จะให้แต่งแบบวันธรรมดา ไม่เอาหรอก เราก็ต้องแต่งตัวให้ดูวัยรุ่นจะได้คุยกับเด็กได้...พอห้างลดที่ โปรโมชันที่ก็ไปซื้อ ราคามันถูกลงมาเยอะ ซื้อได้

หลายตัวเลย แต่มีอีหื้อ คุณใช้ได้...เป็นคนมือดีด้วย หยิบได้แบบสวย ๆ ตัวดี ๆ ใส่มา มีแต่คนชม...นี่กว่าเราซื้อราคาเต็ม...เด็กเดี่ยวนี่ดูเป็นนะว่าอีหื้ออะไรราคาเท่าไร เด็กยังใช้ของดีเลย รองเท้านี้จะให้เราซื้อตามตลาดนัด 199 เด็กก็ดูออก มันเลียงไม่ได้นะ...ไปต่างประเทศทุกปี จะได้ทันเด็ก ชัมเมอร์ที่เด็กก็ไปที่ เค้าลูกคนมีตัง ถ้าเค้ามาคุยมาถาม เราเป็นครูจะไม่รู้หรือ ขายหน้าตายเลย...ยังดีที่พ่อแม่มีบ้านเช่าอยู่ต่างจังหวัดให้เก็บกิน ลำพังเงินเดือนไม่พอหรอก...มาทำงานที่นี้ ตอนนี้อยู่ผ่อนรถอยู่ ปีที่สามละ ถ้าเงินเดือนขยับอีกรอบ ผ่อนครบก็ว่าจะเปลี่ยนคันใหม่ เราเป็นผู้หญิง เลียกลางทางไม่ไหวนะ ทำปีก็ควรเปลี่ยนละ....บ้านก็ผ่อนอยู่ อยู่คนเดียวนี้แหละ” (อรุณ, 2558)

หรือ

“ลอตเตอรี่นี้แหละขาดไม่ได้ มันได้ลุ้นนะ บางงวดก็กดพันซื้อ 20 ใบ ได้เลขเด็ดมา... เคยถูกละ ถูกที่เราที่เลียงเลย ดีใจ แล้วเราก็ได้แบ่งปันเพื่อนฝูงด้วย...เงินเดือนลำพังมันไม่พอหรอก มันก็ต้องพึ่งดวงด้วย ที่มีดวงทางนี้ ถูกอยู่หลายครั้งละ...มีหนี้บัตรเครดิต แต่ไม่เยอะ ก็ทยอยผ่อนอยู่ ที่ไม่ค่อยชอบแต่งตัว แต่ที่ชอบทอกกับเพชร ซื้อเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เพชรมันราคาตก พอเบื่อ ๆ ก็ขาย แล้วก็เปลี่ยน ก็ต้องรับสภาพแต่เราจะมีของใหม่ใส่เรื่อย ๆ ...ซื้อของปลอมก็ไม่เอาหรอก คนอื่นไม่รู้ แต่เรารู้” (ริสา, 2558)

หรือ

เช่นเดียวกับกรณีของอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่กักตักอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยมและอยู่ในสภาวะของการเป็นหนี้ด้วยเช่นกัน

“ที่นี้เด็กธรรมดาอะ ไม่แข่งอะไรกันหรอก แต่ที่แข่งกันคืออาจารย์ด้วยกัน เค้าดูนะว่าเราใช้ของอะไร ขับรถอะไร แรก ๆ ก็นั่งรถตุ่มมาทำงาน หลัง ๆ ต้องไปซื้อรถ ซื้อเงินผ่อนนะ ไม่มีเงินสดหรอก เพิ่งทำงานได้ปีเดียวเอง...ผู้หญิงนี่แข่งเรื่องกระเป๋า กัน มีอาจารย์คนนึงเค้า

เป็นลูกผู้บริหาร ค่าใช้โบละหลายหมื่น เราไม่มีปัญญาหрок ใบที่ใช้นี้ก็
ขอให้สามีซื้อให้ แต่ยังไม่อยากได้อีก มันออกสวย ๆ มาทั้งนั้นเลย...ตอนนี้ดู
จากเฟซบุค ไปกดไลค์เพจร้านที่เค้าห้ว้กระเป่า นีเพ็งสั่งกระเป่าสตาจค์ไป
สามพันกว่าบาท กัดฟันนะ แต่เวลาใช้ มันต้องใช้เป็นเซ็ท...มีบัตรเครดิต
ใบนี้ มีพนักงานเดินมาถามถึงห้องเลย เงินเดือนเราผูกกับธนาคารด้วย
เค้าเลยอำนวยความสะดวกให้หมดเลย ไม่ยุ่งยาก” (กัลยา, 2558)

หรือ

“เป็นคนไม่ชอบมือถือ แต่ชอบเสื้อผ้กากับกระเป่า มันอดไม่ได้
ไปเมืองนอกที่ต้องซื้อกลับมา...ไปฮ่องกงกับสิงคโปร์ทุกปี...ไม่ได้กุ้หрок
แต่ใช้เป็ยแชร้เอา ถ้าไม่พอก็กุ้กับคนแถวนี้แหละ” (นิตยา, 2558)

สภาวะเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขทั้ง
ระบบ ทั้งค่านิยมส่วนตัว ค่านิยมในอาชีพ ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการบริโภค
วัฒนธรรมการบริโภค ระบบการตลาดที่มุ่งเน้นยอดบัตรเครดิตของธนาคาร ฯลฯ
ดั่งที่ วรากรณ์ สามโกเศศ กล่าวว่า ‘ครูเป็นกลุ่มคนที่มีหน้าตาในสังคม ได้รับการยก
ย่องเป็นแม่พิมพ์ของชาติ สังคมไทยให้เกียรติอาชีพนี้ จนตัวครูเองติดอยู่กับภาพ
สถานะทางสังคมที่จะดูดีขึ้นได้ หากมีรถขับหรือมีสิ่งบ่งชี้ในรูปของทรัพย์สินให้
ชัดเจน ครูก็ต้องตอบสนองต่อเรื่องนี้ด้วยความเป็นนี้ ครูสามารถออกบัตรเครดิตก็
ใบก็ได้ หากประวัติดี รวมถึงเป็นอาชีพที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของบริษัทฟ่อน
สินค้าทั้งหลายแล้ว ที่บางครั้งขอดูเพียงสลิปเงินเดือนก็ยอมให้ฟ่อนชำระสินค้าได้
(ธนศน์ นุ่มมัน, ม.ป.ป.)

หน้กับการแก้ปัญห

จากที่กล่าวข้างต้น การเป็นหนี้มีหลากหลายปัจจัย ทั้งรายได้ที่ไม่เพียงพอ
รายจ่ายที่เป็นรายจ่ายประจำที่มีมาก โดยเฉพาะคนที่มีครอบครัว รายจ่ายที่เกิดขึ้น
ในกรณีฉุกเฉิน เช่น เจ็บป่วย รายจ่ายที่เป็นภาษีสังคม เช่น งานแต่ง งานบวช งาน
ศพ หรือรายจ่ายที่เกิดจากการบริโภคตามค่านิยม เพื่อความมีหน้ามีตา ตามกระแส

สังคมที่ถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมการบริโภค เมื่อเป็นหนี้ก็จำเป็นต้องจัดการกับภาวะความเป็นหนี้ รวมทั้งต้องป้องกันไม่ให้เกิดหนี้ใหม่ อย่างน้อยที่สุดการสร้างภูมิคุ้มกันของความเป็นหนี้ก็เป็นสิ่งจำเป็น

การใช้ชีวิตให้มีความสุข ไม่เป็นหนี้ ใช้เงินอย่างประหยัด รู้คุณค่า ไม่ถูกหลอกลวงจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์จากสื่อต่าง ๆ การมีสติก่อนคิดจะซื้อ การประชาสัมพันธ์ถึงการทำบัญชี การใช้ชีวิตบนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง การลดค่าใช้จ่าย การปรับเปลี่ยนการบริโภค การลดความฟุ้งเฟ้อ หรือตัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ฯลฯ เหล่านี้คือ สิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ พยายามนำเสนอเพื่อต้านทานกระแสบริโภคนิยมและการเป็นหนี้ที่เพิ่มมากขึ้นของคนไทย แต่ก็ดูจะขัดแย้งกับแนวทางการกระตุ้นการใช้จ่าย และการเปิดเสรีทางการค้า

จากการสัมภาษณ์บุคลากรครู พบว่า ครูมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของการบริโภค กระแสสังคม และค่านิยมการบริโภค รวมถึงแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการป้องกันการเกิดหนี้ใหม่ แต่เงื่อนไขของชีวิตประจำวัน สังคมบริโภค ค่านิยมของสังคมครูด้วยกันเอง รวมทั้งความเคยชินอันเนื่องมาจากวิถีคิดและวิถีชีวิต รวมทั้งการเลียนแบบ ได้กลักลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลที่ทำให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคและการป้องกันการเกิดหนี้เป็นไปได้อย่างยาก เพราะสิ่งที่พบจากการพูดคุยสัมภาษณ์ คือ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เป็นหนี้ก้อนใหญ่เป็นความจำเป็นทั้งสิ้น แต่การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เงินเดือนในแต่ละเดือนไม่เพียงพอ ไม่มีเงินเก็บ จึงจำเป็นต้องกู้เงินจำนวนมาก และเมื่อทำการกู้ยืมเงินโดยชำระผ่านการตัดจากบัญชีเงินเดือน เงินเดือนแต่ละเดือนจึงไม่เพียงพอต่อชีวิตประจำวันและการบริโภคบนความฟุ่มเฟือย จึงจำเป็นต้องไปกู้เพิ่ม อาจกู้จากในระบบหรือนอกระบบ ส่งผลให้รายได้ที่มีจึงไม่เพียงพอต่อการจัดการหนี้สินที่มีมากเกินไป ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยที่ทบถมกัน รวมทั้งที่ไปกู้ที่ใหม่เพื่อมาใช้หนี้เก่าด้วย และค่านิยมในสังคมที่วัดความมีคุณค่า น่าเชื่อถือหรือน่าเคารพนับถือจากการครอบครองวัตถุ ทำให้ผู้ที่เป็หนี้จำต้องกลับไปสู่วงจรของการบริโภค และสร้างหนี้ต่อไป อันเป็นการทำให้ชีวิตวนเวียนอยู่กับการเป็นหนี้อย่างไม่มีทางออก

อย่างไรก็ตาม ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจโดยเฉพาะจากการสัมภาษณ์ครูจากพื้นที่ต่าง ๆ พบว่า บริบทเชิงพื้นที่ที่ตั้งของโรงเรียน และลักษณะของโรงเรียนก็มีผลต่อการพาตัวเองเข้าสู่สังคมบริโภคและการแข่งขันโดยรู้ตัว โดยภาพรวมของการสัมภาษณ์กลุ่มบุคลากรครูในพื้นที่เมืองที่มีห้างและร้านค้า ได้ถูกผลักดันเข้าสู่การบริโภคมากขึ้นและพาตัวเองเข้าสู่การบริโภคและความเป็นหนี้เพื่อให้ตนเองดูดีมีระดับสอดคล้องกับค่านิยมของการเป็นคนเมือง ฉะนั้น การไม่สร้างหนี้เพิ่มและหยุดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจึงดูจะเป็นการเปิดประตูเพื่อแสวงหาหนทางเพื่อให้พ้นจากความเปิ่นหนี้

กล่าวสำหรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลดังที่ปรากฏแนวทางการช่วยเหลือเป็นระยะ ว่ารัฐบาลมีแนวทางและโครงการเพื่อช่วยลดภาระการเป็นหนี้ของครูเพื่อให้ครูไม่เกิดภาวะความเครียด จนอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษา การสอน การสอน รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่เด็กนักเรียนนั้น จากการสัมภาษณ์มีทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

“ถ้ารัฐช่วยก็ดี อย่างน้อยผ่อนหนักเป็นเบา เราไม่ได้เงินเดือนเยอะเหมือนเอกชน จะได้ใช้จ่ายคล่องตัว” (เกษร, 2558)

“จริงๆ ไม่เคยสนใจหรือคาดหวังอะไรให้รัฐมาช่วย มาออกแนวทางมาตรการอะไรนะ เพราะรู้ว่าเรื่องพวกนี้เป็นเรื่องส่วนบุคคล มันขึ้นกับวิธีการใช้จ่ายมากกว่า อย่างที่เล่าให้ฟังว่า ของแบร์ดเนม ก็ชอบแต่ต้องรู้จักซื้อ จะไปซื้อราคาเต็มทำไม ซื้อตอนลดราคาสิ... เข้าใจนะว่าบางคนภาระเยอะจริงๆ ครอบครัวเยอะ พ่อแม่เยอะ พี่น้องเอง คนไทยอะนะ ไม่ทิ้งกันหรอกครอบครัวอะ ในกรณีแบบนี้ก็น่าเห็นใจ รัฐน่าจะช่วยเหลือ” (อรุณ, 2558)

ในส่วนที่ไม่เห็นด้วย ก็พิจารณาในฐานะที่ไม่ใช่พันธกิจของรัฐบาล เพราะการก่อหนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัว

“รัฐบาลก็ไม่รู้จะไปช่วยทำไม มันไม่ใช่เรื่องของรัฐบาล มันเป็นความฟุ่มเฟือย แล้วจริงๆ จะว่าไปก็ไม่ใช้รัฐบาลอย่างเดียว สหกรณ์ออมทรัพย์ก็ด้วย ให้กู้สามล้าน กู้ได้นะ เยอะนะ แต่ขอให้มีคนค้ำสิบกคน แล้วก็มีคนมาค้ำ แต่เวลาเค้าเอาจริง เค้าก็เอาจริงนะ [หากลูกหนี้ไม่สามารถชำระได้ ทางสหกรณ์จะดำเนินการกับผู้ค้ำประกันอย่างจริงจัง]” (เทพา, 2559)

“เอาจริงๆ เราก็ไม่เห็นด้วยนะ ถ้าไม่อย่างนั้นรัฐบาลก็ต้องช่วยทุกคนแล้วละ แต่คุณใช้กันเองแล้วจะให้มาเป็นภาระประเทศชาติ เอาเงินมาช่วยเด็กๆ ก่อนดีกว่า” (นิตหน้อย, 2558)

สรุป

ปัญหานี้สืบเนื่องจากการบริโภคเป็นปัญหาใหญ่ที่ภาครัฐจำเป็นต้องเหลียวแล เพราะการบริโภคในสังคมปัจจุบัน ไม่ได้เป็นการบริโภคตามคุณค่าของวัตถุนั้นอย่างแท้จริงอีกต่อไป หากแต่มีมายาคติและสัญญาบางอย่างซ่อนอยู่ภายใน ที่ทำให้สินค้าหรือวัตถุนั้นๆ กลายเป็นความจำเป็นที่ผู้บริโภคใช้เป็นเหตุผลในการจ่ายเงินเพื่อให้ได้มาซึ่งการเป็นเจ้าของ เหตุผลลวงและความจำเป็นลวงที่ถูกระบบการตลาดและสังคมบริโภคสร้างขึ้น เช่น การที่มีกรโฆษณาว่า หากใช้สินค้านั้นๆ แล้ว จะกลายเป็นคนรุ่นใหม่ หรือสินค้านั้น เฉพาะคนทันสมัยเท่านั้นที่ใช้ ได้นำไปสู่การใช้จ่ายเกินความจำเป็น และการสร้างหนี้สิน บุคลากรครูก็เป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่ตกอยู่ในกระแสของการบริโภค ทั้งเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมบริโภคพาไป สถานภาพทางสังคมของครู และความคาดหวังของสังคมที่มีต่อภาพลักษณ์และการแสดงออกของครูที่จะต้องดูดี เพราะครูคือผู้ปกครองคนที่สองของนักเรียน ที่พ่อแม่ผู้ปกครองจะฝากลูกหลานของตนให้กับครูดูแล เรือโนไซเหล่านี้จึงส่งผลให้ครูจำเป็นต้องใช้จ่ายเพื่อยกระดับตนเองให้ต้องดูดี ดุน่าเชื่อถือจากเสื้อผ้า และข้าวของเครื่องใช้ นอกเหนือจากความจำเป็นส่วนตัวที่ทุกคนทุกอาชีพต้องมีอยู่แล้ว

สำหรับมาตรการที่รัฐพยายามช่วยเหลือครุั้น รัฐอาจต้องหันกลับมาพิจารณาอย่างรอบด้าน ว่าได้เดินถูกทางแล้วหรือไม่สำหรับการแก้ไขปัญหา พร้อมกันนั้น รัฐบาลอาจจำเป็นต้องหันกลับมาพิจารณาแนวทางการกระตุ้นเศรษฐกิจของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ว่าได้นำไปสู่การสร้างหนี้สิน และการเพาะนิสัยของการสร้างหนี้สินของประชาชนหรือไม่ เพราะรัฐบาลต้องไม่พิจารณาความสำเร็จของนโยบายหรือหน่วยงานต่างๆ จากตัวเลขการเติบโตของการใช้จ่ายหรือการกู้เงิน เช่น นโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายของภาครัฐ ความสำเร็จของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น เพราะตัวเลขของการกู้ยืมการเป็นหนี้ไม่มีอยู่แค่ในระบบเท่านั้น แต่การเป็นหนี้ในระบบยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือฐานของน้ำแข็งที่กลายเป็นปัญหาเศรษฐกิจและสังคม

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

ธเนศน์ นุ่มมัน. ม.ป.ป.. “หนี้ครัว” ปัญหาอมตะคู่แม่พิมพ์ของชาติ. วันที่ค้นข้อมูล
28 กันยายน 2558, เข้าถึงได้จาก

<http://www.posttoday.com/analysis/report/390568>.

โรลอง บาร์ตส์. 2551. **มายาคติ**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

สหกรณ์ออมทรัพย์ครูจังหวัดนครราชสีมา จำกัด. ม.ป.ป. การให้บริการเงินกู้. วันที่
ค้นข้อมูล 1 เมษายน 2558, เข้าถึงได้จาก

<http://www.korattsc.com/serve/loan.html>.

สิริลลยา จิตอุดมวัฒนา. ม.ป.ป.. “หนี้สินของสมาชิกครูในระบบสหกรณ์”. วันที่ค้น
ข้อมูล 25 เมษายน 2558, เข้าถึงได้จาก

[http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=14319
&filename=cad_websitelink](http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=14319&filename=cad_websitelink).

Allen, G. 2003. **Roland Barthes**. London: Routledge

Dawson, M. 2005. **The Consumer Trap: Big Business Marketing in American Life**. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Gallucci, D. 2015. **Thailand’s Off-The-Books Debt Problem**. (n.d.).

<Http://www.ft.com/cms/s/3/a4b3e582-111a-11e5-9bf8-00144feabdc0.html#axzz3s9Q2hUFW>. 29 June.

Harzog, B. 2013. **Confessions of a Credit Junkie: Everything You Need to Know to Avoid The Mistake I Made**. New Jersey: The Career Press.

Porter, K (Ed.). 2012. **Broke: How Debt Bankrupts the Middle Class**. California: Stanford University Press.

Sulkunen, P. 2009. **The Saturated Society: Governing Risk and Lifestyles in Consumer Culture**. London: SAGE.

ข้อมูลการสัมภาษณ์

- กัลยา (นามสมมติ). 2558, 15 มีนาคม. อาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคกลาง.
สัมภาษณ์.
- เกษร (นามสมมติ). 2558, 19 พฤษภาคม. ครูแห่งหนึ่งในโรงเรียนภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. สัมภาษณ์.
- ฉัตรแก้ว (นามสมมติ). 2558, 5 มีนาคม. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก.
สัมภาษณ์.
- เทพา (นามสมมติ). 2559, 9 มีนาคม. อดีตครูโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคใต้.
สัมภาษณ์.
- นิตหน้อย (นามสมมติ). 2558, 15 มีนาคม. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคกลาง.
สัมภาษณ์.
- นิตยา (นามสมมติ). 2558, 2 กุมภาพันธ์. อาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งใน
กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์.
- พิศมัย (นามสมมติ). 2558, 27 กุมภาพันธ์. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคกลาง.
สัมภาษณ์.
- ริสา (นามสมมติ). 2558, 27 พฤษภาคม. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคกลาง.
สัมภาษณ์.
- วนิดา (นามสมมติ). 2558, 26 พฤษภาคม. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคกลาง.
สัมภาษณ์.
- สมจิต (นามสมมติ). 2558, 27 มีนาคม. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคกลาง.
สัมภาษณ์.
- สมนึก (นามสมมติ). 2558, 3 เมษายน. ครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก.
สัมภาษณ์.
- สมหมาย (นามสมมติ). 2558, 21 เมษายน. ครูแห่งหนึ่งในโรงเรียนในกรุงเทพฯ.
สัมภาษณ์.
- อรุณ (นามสมมติ). 2558, 20 เมษายน. ครูแห่งหนึ่งในโรงเรียนในกรุงเทพฯ.
สัมภาษณ์.